

Taplófeldolgozás Korondon

Haáz Ferenc emlékének*

Néprajzi tekintetben igen nevezetes az egykori Udvarhelyszék egyik jelentős községe Korond (Corund). A község leginkább a távoli időbe visszanyúló, még ma is majd minden családban üzött fazekasmesterségéről híres. Nagyon keveset tudunk azonban a múlt század második felében meginduló tapló-feldolgozásáról. A néprajzi és helyismereti irodalom leginkább csak általánosságban említi az erdélyi vagy éppen a székely tapló-feldolgozást, minden közelebbi helymeghatározás nélkül, s csak egyes esetekben utal közvetlenül Korondra.

CSAPLOVICS János is megemlíti már, hogy taplóból sapkát is készítenek.¹ Az 1877 december 2-án megnyílt kolozsvári női-ipar és ipartörténelmi tárlaton a Székelyföldről beküldött tárgyak között taplókalap szerepel.² A Pallas Lexikon tapló címszava alatt tárgyalja a tapló fajtáit, feldolgozásuk folyamatát és a felhasználás különböző módjait. Megemlíti, hogy a szlovák, rutén és a délkeleti felvidék erdőiben gyűjtik a felhasználásra kerülő taplónagy részét.³ MAUTNER K. és GERAMB V. munkájukban az általános ismertetés mellett a következőket írják: „Adatunk arra nincs, hogy a taplót ősrégi viseleti anyagként használták volna, vagy arra, hogy mikortól kezdve szerepel a ruházatban. De ez ősiségét nem zárja ki. Bükkfa-taplóból készült fejrevalók mind a mai napig előfordulnak a bajor erdővidéken, Csehország erdős vidékein (Böhmerwald), Sziléziában, Erdélyben, Bajorországban a Duna mentén, az Alpok keleti részén, Steierországban az Aussee környékén és a síkságon (Dráva-mente, Pettau), is ismertek.”⁴

A tapló felhasználásának módját egészen röviden megemlíti már BÁTKY Zsigmond: „A fa kőrgének feldolgozásával kapcsolatban meg kell említenünk a fák törzsén tenyésző taplógomba különféle felhasználását. A kisebb taplógombából sapka, a nagyobbból, amely néha jókora kenyerterjedelmű, háromlábú zsámoly-ülőke készül.”⁵ Készítési helyükre vonatkozóan azonban nem

* A tragikus körülmények között hadifogságban elhunyt ethnográfus az 1940-es években maga is foglalkozott a korondi taplófeldolgozással.

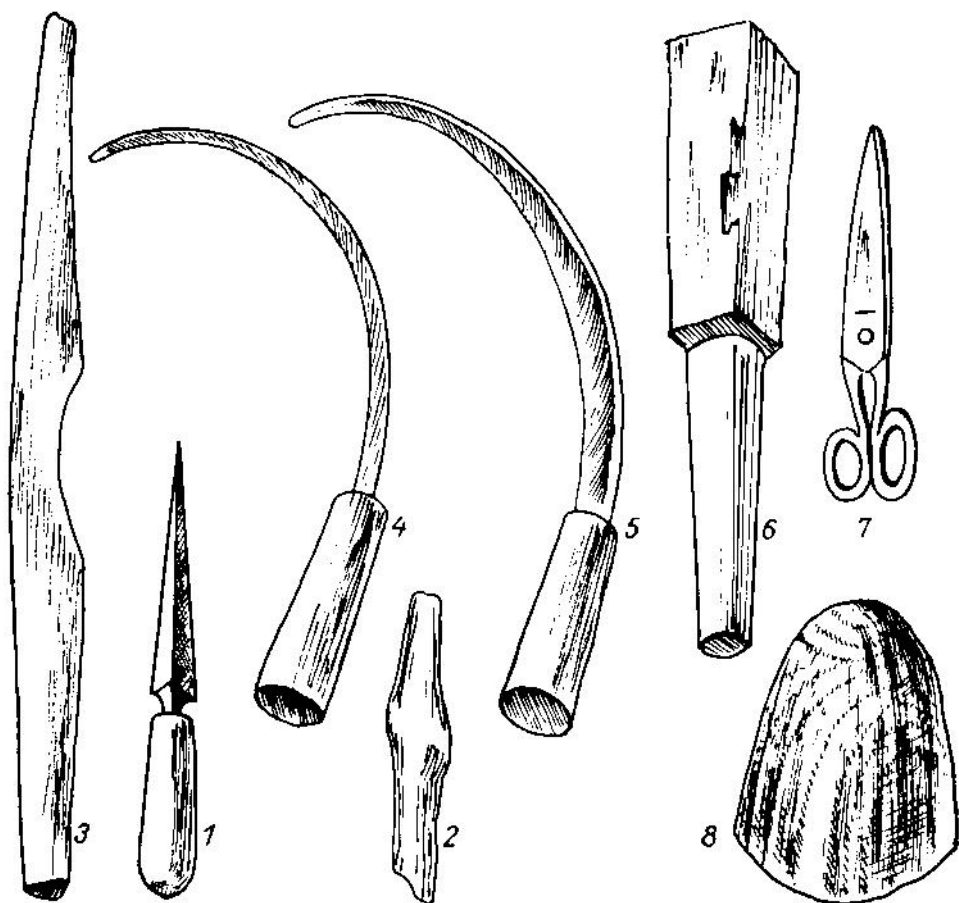
¹ CSAPLOVICS, Johann: *Gemälde von Ungarn*. II. Pest, 1929. 107.

² A Székelyföldről a kolozsvári 1877. dec. 2-án megnyílt női-ipar és ipartörténelmi tárlatra beküldött tárgyak jegyzéke. A Székely Művelődési és Közgazdasági Egyesület második évkönyve 1877-rc. Bp. 1878. 153. — Az idézett helyen a következőt olvashatjuk: „Tapló kalap. Székely mű.”

³ Pallas Lexikon, XV. Bp. 1897. 932—933.

⁴ MAUTNER, K.—GERAMB, V.: *Steirisches Trachtenbuch*. I. Graz 1932. 33—35. — Itt szeretnénk megemlíteni, hogy Erdélyből egész Európába szállították a taplót. RADVÁNYI Antal: A székelyföldi taplóipar. A „taplászat” monográfiája. Erdészeti Lapok, LI (1912) 17. füzet 700—711.

⁵ BÁTKY Zsigmond: *Mesterkedés. A magyarság néprajza*. 2. kiadás. I. Bp. 1941. 264.

1. ábra. 1. reszelő, 2. késfenőkő, 3. éltisztító, 4—5. szelőkés, 6. botoló, 7. olló, 8. sapka minta.

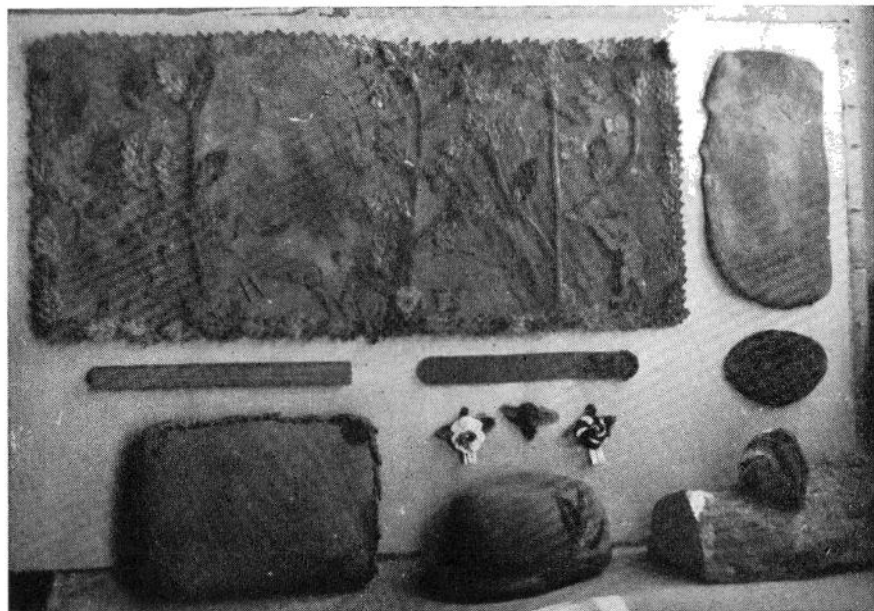
közöl adatokat. A taplógombának különböző tárgyak készítésére való felhasználhatóságát ugyancsak általánosságokban említi BÁNHEGYI—BOHUS—KALMÁR—UBRIZSY botanikai munkája is: „2. *Fomes fomentarius* (L) Kickx. Bükkfatapló” címszó alatt: „Régebben a tűzütésnél használták. Anyaga dísz tárgyak, továbbá sapka, öv stb. készítésére alkalmas.”⁶ BÁLINT Sándor a taplósapka címszó alatt említi a szegedi és az onnan elszármazottak körében is ismeretes taplókészítményt. Ez „taplóból készült férfisapka, amelyet a hetvenes években még tanyán viseltek.”⁷ MOLNÁR Balázs a taplónak a Sárreuten tűzesiholásra való felhasználásáról közöl adatokat.⁸

⁶ BÁNHEGYI József—BOHUS Gábor—KALMÁR Zoltán—UBRIZSY Gábor: *Magyarország nagygombái* (Magyarország virágtalan növényeinek határozó kézikönyve). II. Bp. 1953. 236.

⁷ BÁLINT Sándor: *Szegedi Szótár*. II. Bp. 1953. 548. A tárgyak készítése helyére nem utal.

⁸ MOLNÁR Balázs: *Tűzgerjesztés taplóval*. NÉ XXXV (1943) 118—121.

Az előbb felsorolt munkák mellett már a székelyföldi taplógyűjtésre és értékesítésre utal ORBÁN Balázs: „... a bükkfa-taplót igen nagyban gyűjtik, s Brassóban Oláhország számára adják el mázsáját 8—10 frttal...”.⁹ A Székes-
fehérváron 1879-ben megtartott országos kiállításon székelyföldi tárgyak is szerepeltek. A tárgyakat ismertető beszámolóban a következőket olvashatjuk:
„Özveggy Lakatos Józsefné a korodi(l) taplóból készült munkákat állította ki, melyeket a tanügynek ez érdemes nőtagja a vezetése alatti leányiskola kis növendékeivel készítettett. Ezen csinos, szokatlan munkák a kiállításon any-

2. ábra. Bükkfa taplógomba, félkész és kész taplótárgyak

nyira feltűntek, hogy Svájcba s Németországba is tettek megrendeléseket. Ajánlandó azonban, hogy ily napló anyagból csak czélszerű dolgokat készítenének, nem pedig olyanokat is (mint erszények, dohányzacskók), melyek használat folytán azonnal szétmennek.”¹⁰ KOZMA Ferenc a székelykeresztúri állami tanítóképző igazgatója ugyancsak 1879-ben megjelent munkájában a székely háziipar ismertetése keretében megemlíti a taplófeldolgozást is: „Tap-

⁹ ORBÁN Balázs: *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi és népi szempontból*. VI. Bp. 1873. 419.

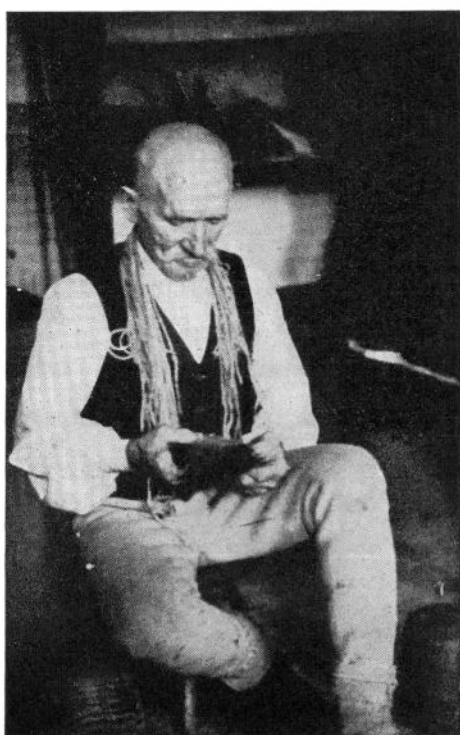
¹⁰ *Székely cikkek a székes-fehérvári országos kiállításon 1879*. A Székely Művelődési és Közgazdasági Egyesület negyedik évkönyve 1879-re. Bp. 1880. 88. A szövegben olvasható „korodi” valószínűleg sajtóhiba korondi helyett. A helységmegnevezéssel kapcsolatos problémát azonban megnyugtató módon nem dönthetjük el. Az adatot levéltárban is igyekeztünk ellenőrizni, sajnos azonban pillanatnyilag eredménytelenül.

lóból Korondon és Sz.-Udvarhelyen igen csinos kalapokat, sapkákat, kézi táskákat, dohánytartókat s más apróságokat készítenek.”¹¹

Az előbbi munkák szükségzavú híradásaival szemben kimondottan a korondi taplófeldolgozással foglalkozik RADVÁNYI Antal. Tanulmányában a „toplász” szó eredetével, majd a különböző taplókkal, a toplászat magyar és idegen nyelvű irodalmával, a nálunk tenyésző vagy élő, vagy található (a három közül bármelyik) taplógombák természetrajzával, a toplászat technológiai ismertetésével, valamint annak közgazdasági értékének és földrajzi elterjedé-

3. ábra. A taplógomba tisztítása

4. ábra. A tapló nyújtása

sének ismertetésével foglalkozik.¹² Nagyjából hasonló módon ismertette népszerűsítő cikkében a korondi taplófeldolgozást GÁSPÁR Gyula is.¹³

¹¹ KOZMA Ferenc: *A Székelyföld közgazdasági és közművelődési állapota*. Bp. 1879. 300. A székelyudvarhelyi taplófeldolgozásra utal RADVÁNYI Antal is. Ennek ellenére idevonatkozóan biztos adatokat nem sikerült szereznünk. Valószínűnek tartjuk, hogy hosszabb ideig nem dolgozhattak itt. Az idézett adat azonban bizonyos mértékig támogatja az előbbieken említett Lakatos Jánosné működési helyével kapcsolatos észrevételünket, már csak ezért is, mert nem említi Kórondot.

¹² RADVÁNYI i. m. 700—711. A taplófeldolgozás földrajzi elterjedésére vonatkozóan a Székelyföld mellett a Felvidéket, Thüringiát, Alsó- és Felső-Ausztriát említi. — Vö. még: MAUTHNER—GERAMB i. m. 33—35. — RADVÁNYI Antal a következő fontosabb, taplófeldolgozással kapcsolatos munkákat sorolja fel: HARTIG, Robert: *Lehr-*

Az előbbiekre hivatkozva elmondhatjuk tehát, hogy Korondon az 1870-es években már foglalkoztak a taplóból készített tárgyak előállításával. Idevonatkozóan szeretnénk megemlíteni, hogy az egyik 71 éves adatközlő, Gál Samu állítása szerint kb. 130 esztendeje foglalkoznak tapló tárgyak készítésével. Ezt a terminust kételkedéssel kell fogadnunk, mivel az adatközlő szerint is a taplófeldolgozást a községben Fülöp János, egykori postamester kezdte meg. Az egykori postamestert RADVÁNYI Antal Filep néven említi.¹⁴ Fülöp János az 1820-as évek közepén született, s 1918–1920 között halt meg kb. 96 éves korában. Így legjobb esetben is csupán az 1840-es évektől kezdve foglalkozhatott tapló-munkával. Kétségesse teszi a múlt század első felében üzött intenzív taplófeldolgozást a Székelyföld helységeit bejáró és azokban folytatott mestersegeket részletesen, lelkiismeretesen és megbízhatóan leíró ORBÁN Balázs munkája is. Az 1860-as években gyűjtött, 1868-ban megjelent munkájában nem említi a tapló feldolgozását, csupán arra utal, hogy a Székelyföldön gyűjtötték a taplót, s azt Brassóban eladták.¹⁵ Ezek alapján arra következtethetünk, hogy a tapló gyűjtése már a XIX. század első felében, vagy még korábban is szokásban volt, viszont a helyi feldolgozása csak az 1870-es években kezdődhetett.

Taplótárgyak előállításával a csak sapkát készítő Fülöp Jánoson kívül a már említett Gál Samu apósa, Varga András is foglalkozott. A keresletnek megfelelő tárgyak készítésének jelentőségét Gál Samu ismerte fel.¹⁶ 1911-ben kezdte meg a finomabb kivitelű sapkákat, valamint az egyre látogatottabb fürdőhelyek, Korond, Parajd, Szováta fürdőközönsége igényeinek megfelelőbb dísz- és emléktárgyak készítését.

Gál Samu szentgericei (Gäläteni) születésű. Házasságkötéskor került Korondra, idevalósi lányt véve feleségül. A tapló feldolgozásának művészetét a már említett Fülöp Jánostól és apósától, Varga Andrástól aki kb. 56 éves korában, 1914-ben halt meg) tanulta. Arra vonatkozóan azonban, hogy tanítói hol ismerkedtek meg ezzel a mesterséggel, külföldön járva látták és tanulták-e meg, vagy pedig maguk jöttek rá, felvilágosítást nem tudtunk szerezni.¹⁷ Mindenesetre előzőleg megszerzett felkészültséget és szaktudást feltétlenül

buch der Baumkrankheiten. Berlin 1899. 173, 178. — KROMBHOLZ: *Abbildung und Beschreibung der Schwämme.* 1831. — ZELLNER J.: *Chemie der höheren Pilze.* Leipzig 1907. — ISTVÁNYFI Gyula: *Magyar ehető és mérges gombák könyve.* Bp. 1899. 51, 160–161.

¹³ GÁSPÁR Gyula: *A korondi taplósok.* Búvár X (1944) 2. sz. 61–65.

¹⁴ RADVÁNYI i. m. 710.

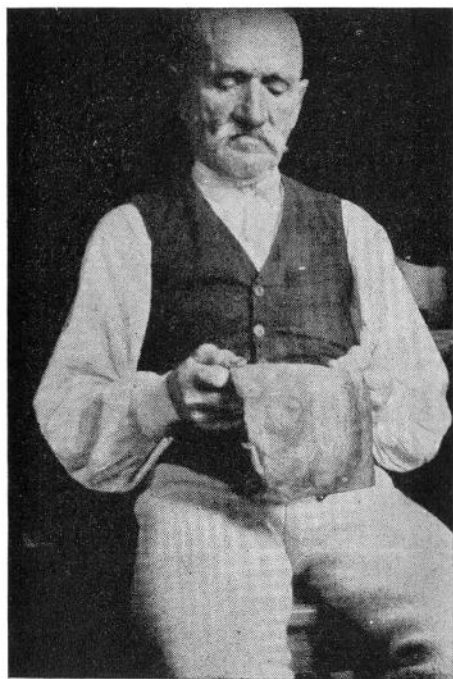
¹⁵ ORBÁN i. m. I 129–131. — A taplógombát régi idők óta tüzesiholásra használták fel. (MOLNÁR i. m. 118–121). Korondon és környékén főként a pásztorok és erdőket járók ma is használják. Az öregek még ma is jobbára ezzel gyűjtik meg pipájukat és cigarettájukat. A fiatalok már nem használják. Gyűjtötték a taplógombát „gályadugasztat” céljára (CSAPLOVICS i. m. 107.). CSAPLOVICS említi, hogy Trencsénben kereskedést űznek a taplógombával, nagy mennyiségben szedik, és Csehországon át Lipcsébe, Frankfurt am Mainba szállítják, ahonnan tovább viszik Angliába is. Itt a taplóval a hajóépítéskor a hajótesteken keletkezett réseket dugaszolják, tömítik. Erre utalnak a Pallas Lexikon és RADVÁNYI Antal többször említett adatai is. Egy időben a tisztított taplót sebészeti célokra, vérzés csillapítására és fogkezelésnél is felhasználták.

¹⁶ Vö. RADVÁNYI i. m. 710. A következőképpen említi: „Mellelte (ti. Fülöp János mellett) Korond kitűnő tanítója, Gaal uram fejlesztője Korond hírneves toplászatának.”

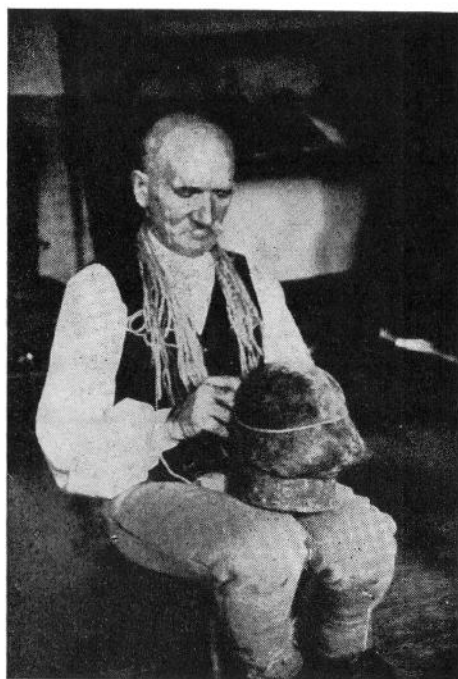
¹⁷ Igen sajnálatos, hogy RADVÁNYI, bár beszélt még a toplászatot megkezdő Fülöp Jánossal, nem ad választ a mesteriség meghonosodásának útjáról és irányáról. Helyette csupán regényos, mondaserű okokra utal: „A toplászedők egyike Korond község lakóinak állítása szerint, nagy esőben jöve haza, egy nagy puha toplógombát szőjleggyűrva az eső ellen a fejére húzott. Ez adta az agyafúrt székelynek a sapkalészité ötletét” (RADVÁNYI i. m. 710.).

igénylő főzési, áztatási és pácolási eljárás idegenben megtanult folyamatra enged következtetni.¹⁸

Ügyszintén pillanatnyilag ismeretlen előttünk az is, hogy miért éppen Korondon foglalkoznak a taplófeldolgozással, illetve miért ott maradt fenn napjainkig. Adataink vannak arra vonatkozóan, hogy Székelyudvarhelyen, valamint a szomszédos Farkaslakán (Lupeni) és Csíksomlyón (Sumuleu) is készítettek taplógombából különböző tárgyakat.¹⁹ Fennmaradt még akkor is, mikor ott már hagyományos a fazekasság, s nincsen olyan család, ahol valaki ne

5. ábra. Taplónyújtás

6. ábra. A sapka készítése

foglalkozni agyagedény készítésével.²⁰ Korondon, Bajorországhoz hasonlóan²¹ a többé-kevésbé csak ezzel a munkával foglalkozó toplászok élnek. RADVÁNYI Antal adataival ellentétben²² ma már jóval kevesebb (kb. száz) embernek nyújt megélhetést. A taplófeldolgozást azonban ezek egy része a mezőgazdasági munka kiegészítésének tekinti, de van csak toplázkodásból megélő család is (pl. Gál Samu).

¹⁸ RADVÁNYI i. m. 710.

¹⁹ ORBÁN i. m. VI 419. — RADVÁNYI i. m. 710.: „A toplászat különösen a Székelyföldön kevésbé kihasznált havasi erdei mentén terjedt el. Korond (Udvarhely vm.), innen terjedt el a foglalkozás Farkaslakára, majd Székelyudvarhelyre és Csíksomlyóra.”

²⁰ HAÁZ Ferenc: *Adatok a korondi fazekas mesterséghez*. NÉ XXXII (1940) 184—187.

²¹ MAUTNER—GERAMB i. m. 33—35. Szerinte Bajorországban régebben külön toplókészítők voltak, akik fő- vagy mellékfoglalkozásként üzték a taplókészítést.

²² RADVÁNYI i. m. 710.

A taplógombák botanikai ismertetésével nem foglalkozunk, feladatunknak elsősorban azt érezzük, hogy a munkafolyamatot, az egyes taplótárgyak előállítását és azok díszítésének folyamatát leírjuk. Ezt annál is inkább fontosnak tartjuk, mert mind a Pallas Lexikon, részben RADVÁNYI Antal is, mind MOLNÁR Balázs és GÁSPÁR Gyula fentebb említett tanulmányai egészen más munkafolyamatot ismertetnek. Az általuk leírt munkamenet a következő: Az előkészített taplóbcset magukkészítette lúgban bizonyos ideig főzik, majd mintegy két héten keresztül áztatják, míg jól „megérik”. Az áztatás befejezésének ide-

7. ábra. A minták préselése

jét a tapló színéből állapítják meg. Ezután következik a salétromos vízben történő pácolás. Ez a legkényesebb munka. Gondosan ügyelni kell arra, hogy a szükségesnél sem többet, sem kevesebbet nem szabad pácolni, mert másként kárba vész a sok és nagyon fárasztó munka s az anyag is. Csak mindezek után kezdődik meg a feldolgozás, a tárgyak alakítása, elkészítése.²³

A Korondon napjainkban történő taplófeldolgozás módja és menete sokban különbözik a korábban ismert módoktól. A feldolgozásra kerülő anyag a lombos fák termő, rozsdabarna külsejű bükkfa- (*Fomes fomentarius* (L), 2. ábra)²⁴, valamint a kizárólag díszítési célokat szolgáló, igen nehezen gyűjt-hető volta miatt nagyon értékes, fehér színű nyírfa taplógomba (*Fomes Inzen-*

²³ Pallas Lexikon i. m. 932—933. — GÁSPÁR i. m. 63. — RADVÁNYI i. n. 706.

²⁴ Vö. GÁSPÁR i. m. 1. kép.

gae [De Not] Sacc.).²⁵ A taplógomba tavasszal, a fa leveleivel egyidőben jelenik meg, egy hónap alatt felhasználható nagyságúra növekszik. Legáltalánosabb az évi-kétszeri termést adó, de van évenként háromszori szedést biztosító fa is. A tapló szedése általában június végével kezdődik, és a hó lehullásáig tart. Ezután a nappalok rövidege és az időjárás miatt már nemigen gyűjthetnek. A taplógomba után a *toplászoknak* jókora területet kell bejárni. Korondról taplógomba után bejárták az egész Görgényi-havasokat, de elbarangoltak Nagybányáig is az erdőkben. A különböző készítmények díszítéséhez felhasznált, fehér nyírfataplógomba gyűjtése még nehezebb, mivel a nyírfarendesen nem nagy tömegben, csupán szórványosan fordul elő. A taplógombát rendszerint mindig ugyanarról a fáról szedik. Az erdőt járó *toplászok* nyílvantartják a legjobb területeket és fákat. Azokat a fákat, amelyekről a legtöbb taplót szedik *toplos fának* nevezik. Az összegyűjtött taplógombát kamrában raktározzák el a felhasználásig.

A feldolgozás első mozzanata a taplógomba tisztítása. Sarló alakú, külön erre a célra kaszából készített *tisztító-* és *szelőkéssel* (1. ábra), a bal kézzel erősen a térdéhez szorított taplógomba peremét vagdossák le (3. ábra). Kisebb-nagyobb darabokban lefaragják, *letisztítják* a tapló felületének kemény kérget. A 8. ábrán jól látható a tisztításkor keletkező apró hulladék a sapkaminta (*csutak*) mellett. A munka végeztével csupán a tapló vékonyabb vagy vastagabb belső, puha része marad meg. A tisztításnál használt kést rendszerint maga a toplász készíti kaszából. Ugyanezzel a késsel *késelik, szelik* a taplógomba belső részét — a vastagságától függően — egy—három vékony lapra, *szeletre*. Késeléskor ugyancsak balkézzel bal térdükhöz szorítják a taplót. Mind a tisztításkor, mind a késeléskor erősen kell szorítani és tartani a taplót és a kést, hogy a balesetet elkerüljék. A toplászok ezt tartják a legkényesebb és legveszélyesebb munkának.

A toplász már munka közben elhatározza, hogy mit fog készíteni a kiszelt anyagból. Ennek megfelelően *nyújtja* ki a szeletet (4—5. ábra). Ha a szelet kissé kemény, merev, akkor az égerfából készült sapkamintára, *csutakra* helyezett szeletet, a bükkfából készült *botolójával* (1. ábra) ütögetik, míg *nyújtásra* megfelelővé válik. Nyújtásnál a szeletet két kezükben tartják, és minden irányba húzogatják. Minden húzás után fordítanak rajta egy keveset. Így alakítják ki a szükségesnek megfelelő nagyságot és formát. Minthogy a tapló könnyen nyúlik, kis szeletből meglepően nagy lapot lehet nyerni. Így pl. közepes nagyságú férfitenyér terjedelmű szeletből Gál Samu a szerző előtt nyújtott ki férfisapkához szükséges nagyságú anyagot. Ezt a kinyújtott lapot *kidolgozott anyagnak* nevezik (2. ábra).

Mindezek után következik az anyag *kiválogatása*. A toplász a készítendő tárgynak megfelelően osztályozza, válogatja az anyagot (táska, sapka, dísz

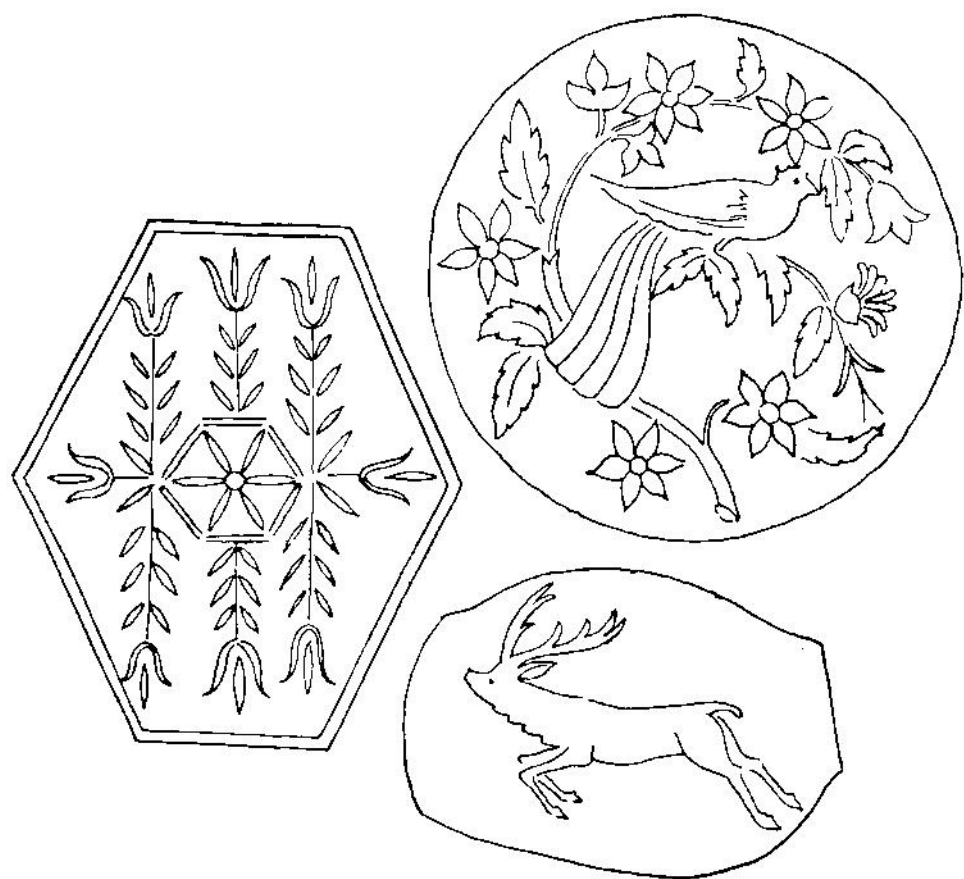
²⁵ BÄNHEGYI—BORUS—KÁLMÁR—ÜBRIZSI i. m. II. 236. — MAUTNER—GERAMB (i. m. 33—35.) szerint a barna bükkfataplót és a fehér nyírfataplót használják fel a nép művészei, kivágásos minták készítésére.

²⁶ Vö. RADVÁNYI i. m. 703. és 1. ábra.

²⁷ MAUTNER—GERAMB (i. m. 33—35.) azt írják, hogy a sapkák többnyire lábos vagy (gömb) süveg alakúak, zöld szalaggal szegve. A Grundlessee környékéről származó adatközlőjük kerek házisapkákat és kalapokat is készített, s a taplógombát nedvesen, széles tetejű filekalapon (!) alakította. Ő maga keskeny szélű, alacsony kalapot hordott, amely a szalaggal együtt különösen nagy gombából készült.

²⁸ Ugyancsak MAUTNER—GERAMB szerint a kalap külsejét olykor laposrelief módjára készült mintákkal díszítették.

stb.), majd vagy eredeti barna színben hagyják, vagy a szükségesnek megfelelően színezik, *festik*. A festéket üzletben vásárolják, megfelelő sűrűségűre keverik, majd ezzel a folyékony festékekkel zöldre, pirosra, kékre festik a taplót. A festéket ecsettel viszik a festendő tárgy oldalára; a ragasztóval kenendő felület festetlen marad. A festés után pár órára bekövetkező száradás után mintázzák, alakítják az anyagot.

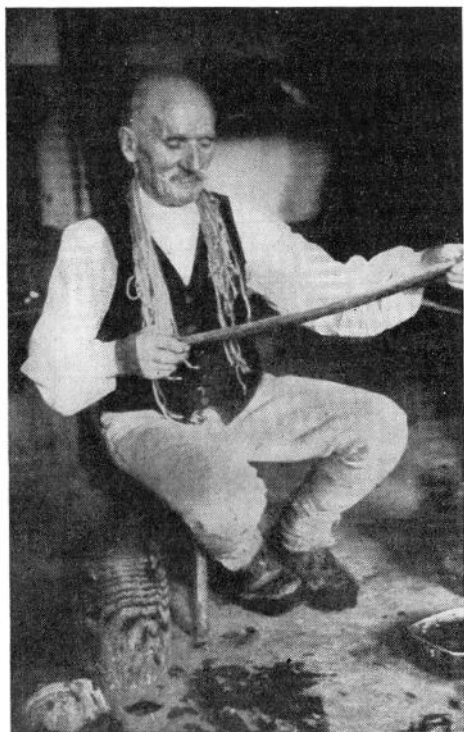
8. ábra. Préselő minták

Az egyik leggyakoribb munkájuk, a *fejbeli* (*sapka*, *kalap*) készítése a következőképpen történik: A megfelelő nagyságú égerfából készült *formára* vagy más néven *csutakra* (1. ábra) ráhúzzák a kidolgozott anyagot, és a toplász a nyakán tartott *spárgakötegből* kivett szállal szorosan leköti (6. ábra). A mintán 24 órát hagyják, utána leveszik. Ezalatt a tapló elveszti természetes nedvességét és felveszi a minta alakját, s kissé tojásdad alakú lábós-szerűvé válik. Ezután megkezdik a *simlédereztést*. A *sírmít*, *simlédert* ollóval kivágják, kartonnal összedolgozzák, felerősítik, majd forró vassal levasalják. A *sírmí* felerősítése után *körülnyírják* és a simléderrel együtt *beszegik* a sapkát. Régebben csak

körülvágják a sapkát, de nem szegték be. A szegést Korondon Gál Samu alkalmazta először és honosította meg. A beszegés után felerősítik az előre elkészített oldaldíszet, ráillesztik a szalagot, s ezzel elkészült a sapka.

A kész sapka száraz állapotban semmiféle külső behatásra nem veszti el alakját. Annyira rugalmas, hogy — mint a készítőik mondják — *kirug*. Megázás esetén, ha óvatosan teszik le s nem gyúrik össze, akkor megtartja alakját, máskülönben azonban deformálódik, és addigi finomságát is elveszti. A toplászok megkülönböztetnek olyan taplót, amelyet sokáig verhet az eső s nem ázik be, nem *fogja a vizet*, és van olyan, amelyik hamar átázik, *fogja a vizet*.

Más tárgyakat is hasonlóképpen *nyújtják*, ollóval kiszabják és a megfelelő alakúra állítják össze. Bizonyos készítményeket préseléssel díszítik. A díszítésre szolgáló *mintákat* (1. ábra) a toplászok maguk készítik. A mintát az asztalra helyezik, ráhelyezik a kinyújtott anyagot, s ruhavasaláshoz használt vasaló hőmérsékleténél jobban melegített vasalóval, két háromszori húzással belepréselik a taplót a mintába (7—8. ábra). A korondi toplászok a 1. ábrán látható, valamint más díszítésű *fa- és égetett agyag mintákat* használják. A mintákat a mester maga vési vagy égeti. Szeretnénk megjegyezni, hogy a kézzel nyújtott tapló vasalással még tovább nyújtható. A vasalás idejét azonban nem szabad elnyújtani, mert a forró vas könnyen elégeti az anyagot.

9. ábra. Öv nyújtása taplócsíkból

A taplóholmikat az előbb ismertetett vasalás mellett külön kivágott és felragasztott elemekkel is díszítik (9. ábra). A fák, a célzó vadászok, menekülő szarvas, bükkmakk, lepkek préselt és kivágott, felillesztett minták, míg a futó baloldalán a szarvas fölötti rész virágjai, madara csak préselt díszítés. Negatívjaik egy része (menekülő szarvas és a madár) az 2. ábrán látható.

A különböző taplóanyagok összeállításánál, a külön elkészített díszítőelemek felerősítésének csak ragasztót használnak. Csak igen kivételes esetben varrnak (pl. fülestáska esetében). A ragasztó összetétele a következő: 5 dkg liszthez kb. 2 dkg enyvot tesznek, vízzel leöntik, és az enyv megolvadásáig főzik. Ezután hűlni hagyják. Lehűlés után már használhatóvá válik. Ez a ragasztó annyira összeragasztja az anyagot, hogy megerősítésre inkább elszakad, mintsem, hogy szétváljék a ragasztás. A táskák fülét bélelik, s úgy illesztik fel. Teherbírása igen nagy, kb. 5—8 kg.

Régebben selyemmel és taplóval, ma papírossal és taplóval dolgoznak:

övek, táskafülek, általában a húzásnak inkább kitett részek, táskák bélelésekor használják ma selyem helyett a papírt. Ez nyilvánvalóan a minőség romlásához vezetett, de az anyagbeszerzési nehézségek következtében, valamint az olcsóbb előállítás érdekében kénytelenek eme szolidabb módon dolgozni.

Taplógombából a legkülönbébb tárgyakat készítették és részben készítenek ma is: férfi- és női sapka és kalap, faliszőnyeg és falifutó (2. ábra), asztalterítő, asztalfutó, asztalközépre való, utazópárna, díványpárna, női és gyermek-táska, öv, könyvjelző, *mejjdisz*, cipők stb. A mellékszettek alakjuknak és díszítésüknek megfelelően *cserelapinak*, *tölgylapinak*, *szőlőlapinak* stb. hívják.

A toplászkok munkájuk termékeit bel- és külföldön értékesítették részben maguk, részben pedig közvetítők útján. Anglia, Bulgária, Csehszlovákia, az Egyesült Államok, Franciaország, Japán, Svájc, Törökország különböző területeire is eljutottak — főként régebben — készítményeik. A külföldi megrendelések az utóbbi évtizedekben elapadtak, habár sok tekintetben igen jelentős lenne a kapcsolatok felújítása. A helyi értékesítési lehetőség is igen szűkkörű. Leginkább egyszerű, igénytelen készítményeiket keresik és vásárolják. Ez pedig a művészi munka rovására vezet, mivel fokozatosan elszoknak az igényesebb munkák előállításától. Áruikat elsősorban Szovátán, Székelyudvarhelyen, valamint a többi nem túl nagy távolságra levő városokban árulgatják, bár messzi városokban, elsősorban üdülőhelyekre (pl. Herkulesfürdő, Predeal, Sinaia stb.) is eljut árujuk.²⁹ Ilyenkor rendszerint vasúton, állomásokon, nagyobb személyforgalmat lebonyolító helyeken árulgatják készítményeiket. Áruikat helyben 2—20, piacon 6—30 leuért lehet megkapni. A legkelendőbb tárgyakat készítik leginkább, nehogy kárba vesszen munkájuk.

Nagyon kár, hogy a toplászkok ügyességét, művészi érzékét, alkotókészségét egykor messze földön hirdető népművészeti foglalkozás az értékesítés hiánya miatt fokozatosan elsorvad. Hasznos lenne, ha meg lehetne teremteni e népművészeti tekintetben is számbajövő taplókészítmények bel- és külföldi elhelyezését.³⁰

FERENCZI GÉZA

²⁹ A kész taplótárgyak eladására vonatkozóan RADVÁNYI Antal (i. m. 709.) a következőket írja: „A kész árukat, mint sapkákat és díszmunkákat a taplókercsedő (minthogy a készárú elkészítése télen történik) a falvakban tavasszal összevásárolja. Székely taplókercsedőkink a készárúkat kényesen nagy papírdobozokba csomagolják és a városokba és különösen fürdőhelyekre előre elküldve bejárják portékájukkal egész Európát. Az eladásnál rendszeren 100%-ra dolgoznak.”

³⁰ Ezen a helyen is szeretnék köszönetet mondani a biztatásért, hátorításért, tanácsokért és az irodalmi anyag eljuttatásáért, önzetlen segítségért dr. GUNDA Béla egyetemi tanárnak, dr. BÁNYAI János székelyudvarhelyi geológusnak. Valamint VARGA Mária és VÖRKÖRI György egyetemi hallgatóknak a számunkra nehezen hozzáférhető irodalmi anyag kikereséséért és lelkiismeretes lemásolásáért. A rajzokat VERESTOY Árpád készítette. — A fényképek a szerző felvételei. A negatívak a Székelyudvarhelyi Múzeum tulajdonában vannak.